

tőfürtöt nem szabad megbojgatni, mer abbahaggya az építést.
ereszt: 1. rajzik. Ha eresztettek, áthittam a szomszédul Jánosz bácsit, mer magam még nem mertem befogni akkor. 2. (állandó tárgygal) rajat ereszt. Écs család eresztét három rajat is éggy évbe.
eresztés, eresztís: 1. rajzás. Eresztiskor mindént abba köllöt hanni. 2. maga a raj. Éty szép nagy eresztés vót az ámafán.
éretlen: híg méz: olyan kipörgetett nektár, melyet a méhek még nem dolgoztak át teljesen mézzé. Éretlen mézet nem szabad kipörgetni.

érött: 1. olyan méz, melyet a méhek teljesen elkészítettek, részben vagy teljesen le is földtek. Szép érött, aransárga mézet pörgettem. 2. teljesen lefödött, kelés előtt álló fiasítás. Adok neki éty keret érét fijasítást, hogy jobban fejlődgyön.
erős: nagy, fejlett, népes (család). Erős családokkal érdemés csak vándorolni. Erős család többet hord.
étet (tárgy nélkül gyakoribb): a család hiányzó mézét pótolja. Ha nincs hordás, águsztuzsba étetni köll.
étető, étetőtepsi: etető edény (tálca). Pörgetés után étetőre szoktam tenni őket, jóléjük tészem az étetőteszít.

HAJDU MIHÁLY

Tájszavak Balmazújvárosról*

dagasztóuláb: a dagasztóteknőt tartó állvány
dájna: rosszhírű nőszemély. Ne fogódz avval a dájnával!
dālmahodik: testesedik. Erössen megdālmahodott, mióta fírhe ment.
darabos: nehézkes, goromba. Darabos ember ez az új doktor.
Daru: Balmazújváros egyik nyugati teleprése, melyen többségükben földműves napszámosok laktak a felszabadulásig. Nevét a telep északnyugati részén a XIX. század közepéig megvölt Daru csárdáról vette. A XX. sz. elejétől kezdett betelepülni.
debella: nagytestű nő
delél: déli pihenőt tart. Delél a guja, a csőrda.
delelő: a nyáj déli pihenője
délignyitó: calistegia pubescens
dera: dara. Esik a hó, hull a dera, ázik a menyasszon fara. (Tréfás mondóka daraeséskor.)
dërce: durván örölt korpás liszt. Általában ebből sütik a kutyának a kenyeret.
deres: 1. szürke ló, 2. a jobbágyok botozását szolgáló lócaszerű alkotmány, 3. dérrrel belepett

dévánkozik: tanakodik, tanácskozik, tűnődik. Egisz este azon dévánkosztunk, hogy megöljük-i a disztóut.
dezentör: huncut, hamis. Gyērmekeknek szokták mondani: Gyēr ide csak, te dezentör!
didi: emlő (a gyermeknyelvben)
dikóy: rögtönzött, fa fekvőhely, melynek a vázát gyékénnyel fonják be.
dili, dilinyós: bolondos, gyengeelméjű. Eriggy innen, te dili vagy dilinyós!
disztóy: disznó
disztóykupec: disznókereskedő
disztóórja: sertésgerinc
disztósóddr: disznócomb
dologidőy: a paraszti gazdasági időszaknak az a szakasza, mikor a legnehezebb munkákat végzik. A legnagyobb dologidőybe vittik él katonának.
dongóy: méh. Vettem ety kas dongóyut dongóys Kirájtúl.
dongóys: méhész. Dongóys Kirájnál vam még eladó miz.
doszt: elég. Doszt, mint drótosnak a huszonöt.
dögivél: bőven. Van od dinnye dögivél.

* Vö. Mnyj. VIII, 176—9.

- döglük:* lustálkodik. *Meddig döglessz itt még?*
- döglődük:* haldoklik (a jószág)
- dögrováson van:* halálán van (tréfás mondás)
- dömöcköl:* megnyomkod. *Dömöcköld meg mán a hátamat!*
- drabális:* tagbaszakadt
- drágás:* olyan eladó, aki általában drágábban ad valamivel, mint másik.
- drugány:* dorong. *Hozzatok csak egy drugányt a szekér alá!*
- drumóu* (rég.): a kenyér kiforrása I. még *dúc*
- dubbancs:* kenyértésztából készült zsiros tekerceselt tészta
- dúc:* a kenyér kiforrott része
- dupézik:* kedvére zajol, lakik. *Itt dupéznak a kisházba.*
- dufla:* dupla
- duggat:* dugdos. *Ety kis hagymát duggattam el.*
- dugig van:* tele van
- dukál:* jár neki. *Aggyuk meg neki a tisztességet; ahogy dukál!*
- dúlásig:* bőségesen. *Van itt ennivalóú dúlásig.*
- dunna:* dunyha
- durakozik:* *durák* nevű kártyajátékot játszik
- duskál:* turkál, válogat. *Csag duskál az itelbe.*
- dutyi:* börtön (tréfásan)
- dübben:* dobban. *Ahogy esik, úgy dübben v. püffen.*
- dübbencs:* nagytestű. *Dübbencs nagy jány.*
- düff:* hátbaütés, hátbavágás. *Adok egy düfföt!*
- é:* éhes. *Kap, mint é tyúk a taknyon.* (Szm.)
- eddegél:* eszeget
- ed(d) meg:* nincs rá szükségem
- eggyezik:* vitatkozik. *Ne eggyeztetek mán annyit!*
- égimeszelőü:* túl magas ember
- egzecirozza:* parancsolgat neki. *Ojan asszony a, hogy az urát is egzecirozza.*
- égyvilág:* az egész világ. *Tuggya az égyvilágon mindenki, hogy mäjén embèr vagyok.*
- egyátajjába:* általában
- egyvíktibe:* egyfolytában, megszakítás nélkül
- etykorácsú:* (rég.) egy időben született (együtt voltak sor alatt)
- etytesvir:* édestestvér
- ehetnék:* éhes
- éhomra:* éhgyomorra. *Éhomra félhajtottam ety pohár pájinkát.*
- ehen, ehun:* itt
- ényál:* étkezés előtti nyál
- énnye:* ejnye
- ekhóu:* gyékényből font ernyő. *Húzzátok fél az ekhóut!*
- ekhóus szekéir:* ernyős szekér
- ekezsia:* (rég.) egyház
- elagyabugyál:* eldönget, elver. *Na ezt is jól elagyabugyálták!*
- elál:* elszegődik. *Elálottam cseléidnek.*
- elanyátlanodik:* elárvul, elgyengül
- eláporodik:* elveszíti frissességét, elfő. *Te vagy az oka, hogy eláporodott az itel.*
- elárvahodik:* elszegényedik, elanyátlanodik
- elásztat:* háta megett valakit lejárát, becsmérel, beáru. *Ippen a legjobb baráttya ásztatta el!*
- élbèrhèl:* elhány-vet, eltüntet gondatlanul. *Hová bèrhèltitek el a kerőtösömet?*
- élbitangòl:* elesavarog, elkóborol. *Hová bitangòlt el a tehenetek?*
- élbòldogul:* segítség nélkül is elvégez valamit. *Haggyátok csak, élbòldogulok én mán ezzel magam is!*
- élczásborog:* elkóborogva eltéved. *Hová császòrgott mán el ez a gyerek?*
- élèlvaló:* fontosabb. *Élèlvaló most az aratás mindennél.*
- eledóu:* eladó. *Ez a ház eledóu. — Eledóu mán a jánya?*
- élemózsija:* élelem. *Pakòljatok a szeredázsa ety kis élemózsiját!*
- elesett:* földhözragadt szegény. *Ne járj ojam pacuhán, nem vaty te ojan elesett embèr!*
- éilesmosó:* érdekesebb mosogató rongy
- éleven seb:* nyílt seb

ēlfitúl: elgörbül. *Ēlfitúlt a késem hegye.*
ēlfőv.: túlfő. *Ēlfontt ez a paszuj.*
ēlfuncserál: elront. *Ēlfuncserálta a nadragomat ez a szabóu.*
ēlgóyrál: eldobál, elhajigál
ēlhadar: eldarál. *Ēlhadarta a leckéjjét.*
ēl-hal írte: nagyon szeret valamit, odáig van érte. *Ēl-hal a díjújír!*
ēlhándrikáz: időt lop. *Ēlhándrikásza az időt.*
ēlhányóúdik: elkallódik. *Ēlhányódott a katonakönyvem.*
ēlhérdál: elpazarol. *Ēlhérdálta a vagyónát.*
ēlkājszul: elgörbül. *Ēlkājszúlt a kasza hegye.*
ēlkāmpicsorodik: síráshoz közel áll, úgy elszomorkodik. *Kár annyira ēlkāmpicsorodni!*
ēlkástigál: elver, elporol
ēlkúrgat: elkerget. *Kúrgassátok ki az udvarrúl a kőjköket, ne zsinatőjjanak itt a fűlembé!*
ēlküllőűféjrezik: eloldalog
ellazsnyakól: elver, nyakon ver. *Esztt ugyan jól ellazsnyakòlták!*
ellazsukál: ellopja az időt
ellenkedik: ingerkedik. *Pityu mindig ellenkedik Janival.*
ellicitál: elárverez. *Ellicitálták feje felől a házát.*
ellőv.: vemhes (tehén)
ēlmismásól: eltereli a kérdésről a dolgot, másról kezd el beszélni
ēlmoszatól: elpizmog valamivel
ēlnyirkúl: elnyirkosodik
előűgyeledik: összevegyül. *Ahoty fēlvittük az iskolába, rōktōn előűgyeledett a többi közé.*
előhasú ~ *előhasi*: első évben vemhes
előüte: a kemence száját elzáró sárból készült ajtó
előűvesz: felelősségre von. *Most vették elő Gabrit a forradalomír. Ne csinájjojat, mert éjngem vesznek írte előű!*
ēlpréidál: elpocsékol, elpazarol. *Ēlpréidálta a főüdet.*
ēlpuskáz: elhibáz. *Ēlpuskásztam eszt a dōugot!*
ēlsinkóűfál: elcsen, eltüntet

ēlslisszol: kereket old. *Hova slisszolt el ez a kőjök?*
ēlsőűgyire: először
ēlsüt: túlad rajta. *Ēlsütötte a hidi vásáron a póukos lábú sárgáját.*
ēlszelél: villámgyorsan eltűnik. *Etykettőűre elszelétt.*
ēltarisznyáz: haszontalanul tölti el, ellopja az időt
ēltojik: idegen helyre tojik. *Mindjárt montam éin, hogy ēltojik ez a kendőmagos valahová.*
ēltőkit: elhányvet. *Hová tőkütettítek a kējst?*
elűl: estefelé a tyúkólba tér (tyúk)
ēlveszōűdik: elvész. *A héjten veszōűdött el a kendőűm.*
ēlvetemedik: elmérgesedik a seb, vagy megvetemedik a fa (elgörbül száradáskor)
embėrnyi: emberszámba menő
enyveskezű: tolvaj. *Enyveskezű ember vōút a viláűületibe.*
eresztet leves: úgy készül, hogy lágyabban felkavart tojásos tésztát csorgatnak a levesbe.
ēr-kőűcsős: makacs, makrancos. *Ēr-kőűcsős lū.*
erősfájú: erős, egészséges ember
erőűsködik: bizonykodik. *Csak azon erőűsködik, hogy megír az a lū annyi pīst.*
értetlen: nehéz felfogású, ostoba. *Ojan értetlen vīn asszonyok hisznek mán csak az ijesmibe.*
értetlenkedik: nehezen fog fel valamit, vagy egyáltalán nem ért meg valamit
esis: csapadék, eső. *Az iccaka még esis lesz.*
estendet: estefelé. *Estendet bejōhetnél a faluba!*
eszem-izsom: lakoma. *Azoknál mindig nagy eszem-izsom vōút.*
Eszti, Esztók: az Eszter becenevei
ettyem-pettyem: az egyedem-begyedem változata. Kiolvasó kezdőszavai.
facsipá: famézga, fagyanta
fájintos: finom, pompás

- fājzik, ělfājzik*: elkorcsosodik. *Ělfājzott ez a dinnye.*
- fakula*: fapityke, fagomb. *Nem ír a ety fakulát se!*
- fakutya*: csizmahúzó
- falufárka*: csavargó, mindig járó-kelő, pletykahordó nőszemély
- fanyelvű*: botnyelvű, gyenge beszéd-készségű. Így is mondják: *bikfanyelvű. Ezek a sulápok (nímetek), még az én gyerekkoromba nagyon bikfanyelvűjek vóutak.*
- fárda*: ferde
- faré*: száraz, töredező. *Ennye, de faré ez a kenyír!*
- fárkasfog*: egyedül álló, kiálló fog. *Tátos vóut a, mer fárkasfoga vóut, úgy mongyák, hogy avvál gyótt a világra.*
- Farkasordító*: a balmazújvárosi határ északnyugati részén van a Szeg és a Híreshát közt. A határt a Tisza szabályozása előtt a farkasok járták. Ez a rész ma is inkább legelő.
- fárta*: farolj arrébb te! (tehénbíztaó mondás)
- farzsába*: idegzsába a farban, ülőidegzsába
- fás*: nyakas, makaes, nyers, konok. *Ne legyél mán ojan fás, te Julis!*
- faszari*: fősvény. *Hijába kirek ettől a vín faszaritól, nem ád az ety fillért se!*
- faszí*: kamasz gyerekek megszólítása. *Hogy vaty faszi? Gyepre faszi!* (felszólítás birkózásra)
- faszól*: kap. *Eszt a csizmát még katonájéktól faszóltam.* Olyan értelemben is használatos, hogy az illető meglakol valamiért: *Ezír még faszólsz!*
- fattyú*: 1. fiú, kamasz fiú. *Gyértek fattyúk!* 2. elfajzott, nem teljes, *fattyú órgona.*
- átyolszita*: finomszita
- favirág*: akácvirág
- fazik*: fazék
- fazikfogó*: erős vászonszalagokból való hálószerű edénytartó, amibe az aszszonyok a férfiaknak az ételt hordták a mezőre.
- fecsi-locsi*: fecsegő
- fé*: fej (ige). *Erzsi fé most, mer nem írek rá.*
- fédér*: rugó
- féderes*: rugós. *Féderes szekér.*
- fejes*: vezető előljáró. *A fejesek se tótták elintézni.*
- fejércseléid*: nő
- fejírruha*: fehérenemű
- fekte*: (fektem, fekted). *Fektibe fájúlt meg az óudala.*
- felad*: beírat. *Felattam a kisebbik fíjút is az iskolába.*
- félbójdúl*: felzúdul. *Félbójdúl a darásfíszek.*
- félcuhól*: felbosszant, felbiztat, felingerel. *A felesige cuhólta fél Isványnt a család ellen.*
- félcsap*: felemel. *Félcsapta az árát a dinnyének.*
- félcsapóúdik*: felfröccsen. *Félcsapóúdik a sár.*
- félcseperedik*: felnő. *Uty félcseperedett ez a gyerek, hogy mékcsak észre se vettük.*
- félcsi-pejú*: félig paraszt, félig fuvaros
- felibe-harmadába*: felületesen
- felereszt*: felhigít. *Feleresztettem eszt a kis levest, mégis erőüs vóut.*
- félféír*: elkel. *Félféírne mán ránk ety kis jóú üdöü! Félfér a bunda, ojan hideg van.*
- félfú*: felnagyít. *Nem vóut az ojan rossz, csak félfútták.*
- félfülél*: figyelmes lesz valamire. *Ěrre mán Imrus is félfülélt.*
- félkaccant*: felnevet, álmában felnevet
- félfuvódik*: felpuffad. *Félfuvódott a tehenünk a sok friss lutěrnától.*
- félhágú*: felad. *Félhatyta a leckét.*
- félhozóúdik*: szóba jön. *Felhozóúdok a járda kérdése is. Csak úgy beszíd közbe hozóúdok fél.*
- félkájtat*: felkutat. *Félkájttam írte az egisz házat, — oszt mékse tanáltam.*
- félkap*: feljebb kerül. *Jóuska féljebb kapott az iskolában.* (Ez még akkor volt használatos, mikor az iskolában a tanulók a tudásuk és szorgalmuk alapján ültek a padokban.)

- A szorgalmas feljebb, a gyengébb tanuló pedig lejjebb kapott.) 2. divatba jön. *Nagyon félkapták mostánába a nájlonharizsnyát.*
- félkászolódik:* felcshelődik, lassan felkel fekvő- vagy ülőhelyéről
- félkipel:* felpofoz. *Jóul félkipeltik, de megérdemelte.*
- félkótyya:* félbolond, de okos-bolond
- félkunkörgődzik:* felpederedik (a bajsusz)
- félkuperodik:* felül. *Éjn is félkuperot-tam a szekéjrrre.*
- féllovál:* felbiztat. *A felesige loválta fél ellenünk.*
- félbút:* felvarr. *Felbütöttem a gombját.*
- félpíz:* foglaló. *Odattam neki mán a félpízt is.*
- félpöffed:* felpuffad. *Egiszen félpöffet a kezem.*
- félremegy:* dolgát elvégezni megy el
- félsérken:* hirtelen felébred. *Mámma nigy órakor sérkentem fél.*
- félsőü:* felsőruha
- féltángál:* felerősít, felnevel. *Magunk tángáltuk fél ezt a kis malacot.*
- féltapicskol:* feltapos (gyermek). *Ne tapicsköljátok fél a pítar főggyit!*
- féltáskásodik:* felhólyagosodik. *Féltáskásodott az ajtóü festise.*
- féltasliz:* felpofoz, nyaklevest ad neki
- félvért galuska:* kavart galuska (eléggé kedvelt étel Újvároson)
- fenefik:* ismeretlen fogalom. „*Van ott minden fenefik.*”
- fenkű:* fenőkö. *Vettem ety fenkövet.*
- fenterek:* hentereg, fetreng lustán
- fennyedén:* lekicsinyelve, felülről. *Nagyon fennyedén beszilt velünk.*
- fértáj:* negyedrés. *Ety fertáj öt óura van.*
- fiadzós:* hasas
- ficsúr:* kényes úrfi
- fige:* füge
- figurás:* tréfás. *Figurás embèr a ti nagyapátok.*
- fiketöü:* fejkötő
- finánc láb:* vastagabb dohányerek a pipadohányban
- findza:* bögre
- fiing:* pattanás a nyelven. *Fiing nött a nyelvemen.*
- finnyás:* kényes, válogatós
- firhang:* függöny. *Húzd el a firhangot!*
- firma:* személy (rosszallóan). *Jó kis firma.*
- fitet:* kutat. *Így is: kutat-fitet.*
- fitringes:* nyughatatlan
- fitringél ~ fitringeskedik:* nyughatatlanul jön-megy
- fitül:* ferdül
- fitying:* *Nincs egy árva fityingem se.*
- fiúpecér:* a fiúk közt magát jól érző kislányra mondják, ellentéte a jámpécér
- fodórháj:* a bélről leszedett háj
- fogdmeg:* kiségitő. *A mestèr mellett ott vóutak a fogdmegek.*
- fogóúdzik:* szövetségre lép. *Ne fogóúdz avval az embèrrèl!*
- fok:* olyan vízfolyás, mely nem állandó jellegű, nyáron kiszárad, víz levezetésére alkalmas. Ilyen pl. az újvárosi határban *Karácsony-fok, Komám-asszonyfoka.*
- fokad:* fakad
- foktum:* azon foktumban: azon nyomban
- fojás:* vízfolyás
- fojat:* párosít
- fonatos:* fonott fánk
- fonnyaszt:* abárol. *Kását fonnyaszt hürkába.*
- fördülő:* a vetésforgó régebbi neve
- förgő:* 1. napraforgó, 2. körhinta, melyet az első világháború idejétől *forgókomádiának* is neveztek.
- förmán:* féligmeddig. *Uty hallottam förmán, hogy . . .*
- förszíroz:* sürget. *Nagyon förszírozza a dóugot!*
- fóútnak valóü:* foltozásra szánt ruhadarabok
- főüdbika:* földoszlop, mely a kubikusok bérenek a kiszámításánál a magasság megállapítása végett marad ki a földből.
- főübiróü ~ főübiróü:* Balmazújvároson a felszabadulás előtt két községi bíró volt: az egyik a vezető bíró,

akit főbírónak, s a másik, akit törvénybírónak neveztek.

feődesház: padlózatlan szoba

feődiepēr: szamáca

főūdindulás: (rég.) földrengés

főūzet: egy főzésre való mennyiség.
Attam neki ety főūzet szárasztisztát.

franc: fene. *Eriggy innét a frandzba!*

frekvencija: rokonság. *Ot vóut az egisz frekvencija.*

fröstök: reggeli. *Na, megvóut a fröstök?*

fröstököl: reggelizik

fuccs: vége. *Annak mán fuccs v. kámpec.*

fufru: frufu, hajbodor, (rég.) ruflí

fukari: fősvény

fundamentom: alap. *Termisküvel rakták le a fundamentomot. A pijac éiszaki őudalán tanálták meg a rác templom fundamentomát.*

funerátor: a reformátusoknál funerátornak nevezik azt a tisztessébb embert, aki a lelkészért, kántorért és az éneklő gyerekekért megy és elkíséri őket a halottas házhoz.

fúrca: szép, helyes takaros. *Fúrca kis jány ez az Ęrzi.*

fúrcsán: helyesen. *Attam én neki fúrcsán a cūkőrből is.*

fúrkóús: bunkósbot

fúru: fúró

fúrújuk: fúrólyuk. *Belebútt vóyna a fúrújugba is!*

fúrt ~ fúrtonfúrt: folytonosan, megszakítás nélkül. *Még ma fúrt szalattam. Fúrtonfúrt zaklattya az embert a kirisivél.*

fucsērmunka: kontármunka

futóy: rövid ideig tartó. *Futóy esőū, futóy vendíg.*

fū: fej. (fn.) *Fūbevákták.*

fűszag: a zsendülő fű jellegzetes szaga. *Megütötte az őurát a fűszag, nem lehet aszt mán bentártani (jóságot).*

fűll: hevül. *Nehezen fűll be a kemence.*

fűsű: fésű

fűsűs: fésűs

gácsirruca: himkacsa

gacso: csámpáslábú. *Csak nem mígy hozzá aho a gacsoho?*

gacsól: ferdén eltápossa a lábbeli sarkát

gádör: tornác, folyosó. *Félkenetem a gádört is.*

gádzsó: legényember csúfneve. *Jöttek oszt ránk a nímét gádzsó.*

gājđđl: óbégatva énekel

gājđmó: a bot görbe vége

gājđmós: görbe, girbegurba. *Gājđmóús-lábú.*

gála: dísz, díszes. *Felvettem a gála ruhámat.*

galád: alávaló, semmirekellő

gané: trágya. *Elásták a ganédombba.*

ganézík, kíganézík: kihordja a trágyát a tehénólból

gang (új): folyosó, tornác; vő. *gádor gangosan*: hetykén, rangosan

garáđics: lépcső. *Mozsd fél a garáđicsot is!*

gárggyúl: ostobává válik. *Hát meggárggyúldál?*

gármáda: rakás

gatyakőrc: gatyának az a felső részén varrt rész, melybe a gatyamadzagot húzzák

gatyaszár: a gatyának az a része, mely a lábszárát takarja

gatyaiület: a gatyafenek-része

gazdasszonykodík: háztartást vezet. *Őzvetysigre jutása őuta Bakék (Bakéknál) gazdasszonykodík.*

gebesszkeđík: lábujjhegyre áll

gebél: kebel. *Gebelibe v. gelebibe tette geci*: ondó

gecizík: onanizál

geleb: kebel. *Gelebibe rējtette a piszt.*

gelegonya: galagonya. *Kint vóutunk a Gelegonya-erdőūbe.*

Gelegonya-erdő: Galagonya-erdő az újvárosi határban, mely még e század 20-as éveitáján megvolt. Majálisra oda is jártak az iskolások. Valószínű, hogy egy kiirtott erdő helyén maradt aljfa maradványa. A községtől északra, a Rácok-szigetjével mellett volt.

genyecsíq: genny

gépeliskor: csépléskor

gerággya: kerítés sárból vagy trágyából, melynek a tetején tövises ágak vannak leszúrva. Ilyenek voltak a kerítések Újvároson is a múlt század közepe tájáig. Ma már csak emlegetik, az ilyen mondásban is használatos: *Mit könyökölsz ott, mint a kabai kutya a gerággyán?*

géva: golyva

gévás: golyvás

gőjaláb: mankószerű rudak, melyeknek a földtől számítva mintegy fél méter magasan lábtartó része van, melyre a lábat tették, s úgy közlekedtek a sáros Újvároson a múlt század végéig, mikor járdákat kezdtek létesíteni. Gőyalábakat ma már nem használnak, de a gyermekek játékként készítenek ilyeneket lécből.

gomoja: összegyúrt juhtúró, sajtféle

góurál, góur: dobál, hajigál. *Hová góurtátok el a pápaszememet. Meggóurálták az öreg tollazs zsidót.*

gőuréi: tengeritartó építmény erős lécekből, vastag oszlopvázzal. *Él-szaporottak az egerek a gőuréiba.*

gömböc: 1. véreshurka töltelékéből megtöltött disznóbendő. 2. gömbölyű. *Gömböc kisjány vóut rígen is.*

görcsöl: birkózásnál az ellenfél hátát bütykeivel nyomkodja, amivel fájdalmat okoz, amivel el akarja terelni a figyelmet a fogásról, s hirtelen földhöz csapja ellenfelét. Szabálytalan eljárás.

görhemálé: tengerilisztból készült pogácsa

göthöl: köhécsel. *Nem csinállok én más semmit, csak göthölök.*

göthös: köhögös. *Nincs semmi bajunk, csak apátok göthös.*

gőzös: (rég.) vonat. Az egyik Gém nevű újárósi családnak Gőzösfutó Gém a neve. Ezt onnan kapta a család, hogy egyik tagja az Újváros–Debrecen közti vonat megindulásakor (1891) legény korában, mint jó

futó azt állította — s fogadott is rá —, hogy elhagyja a vonatot. Elvesztette a fogadást, s társai kinevették hetvenkedéséért.

gözül: összetakarékoskodik, mindent összeszed, összegyűjt. *Ojan a, hogy egész éven át mindig gözül.*

grasszál: urizál, fészít, kényeskedve jár

guberál, kiguberál: kifizet. *Guberáj csak ki ötven forintot!*

guga: daganat a torok táján. *Gugája van a disztóynak.*

guggon ül: guggol. *guggonülőtök.*

gulászta v. gurászta: az első tej ellés után összemegy, az ebből készült zsendice

gurdíny: gyomos bozótos hely

guriga: karika

gurigázik: karikázik. *Kin gurigázik a járdánn.*

guruci: perechez hasonló anyagból készült, hosszúra, ujjvastagságra nyújtott tészta, melyet tepsiben kiszáritanak, s ezt tejbe aprítják.

guzori: gunnyasztó. *Csak megdöglött reggelre ez a kis guzori csirke.*

gyalogjáróú: járda. *Minden nap háromszor is elseprik a gyalogjáróút.*

gyalokpaszuj: bokros, nem futó bab

gyalokszéik: négylábú, kar nélküli szék

gyáva: gyenge. *Ojan gyáva, hogy egy zsák búzát se bír el. Nagyon gyáva lettem, mióta a fokságból hazakerültem.*

gyáváskodik: élehetetlenkedik. *Migy gyáváskodól annyit?*

gyengesis: erőtlenség. *Rájött a gyengesis, le kellett néki az uton ülni.*

gyenge természetű: érzékeny. *Ojan gyenge természetű, hogy mindigán ri, ha ojat hall.*

gyepel: legelészik. *Kin gyepélnek kishőzsig a tanya mellett.*

gyeplús: négyesfogatnál az első pár baloldali lova

gyomorerosítöü: pálinka. *Iszok ety kis gyomorerosítöüt.*

gyömöcs ~ gyümöcs: gyümölcs

- gyömöszöl: összetömköd, összecsemöszöl
- gyűrőteknő: gömbölyű, kivájt teknő, melyben dagasztanak
- gyűrűköl: összegyűr. *Ne gyűrűköld aszt az irkát!*
- ha: hanem. 1. *Ne eszt hoszt ki, ha a másikat!* — 2. figyelmeztető szócska. *Ha! Jön valaki!*
- habók: hóbort. *Féljött a habókja.*
- habókos: hóbortos. *Haggyátok eszt a habókost.*
- háborodott: nem ép elméjű, zavarodott. *Úgy ordít, mint egy háborodott.*
- háborúság: civakodás, veszekedés. *Mióta a családba került, nagy a háborúság.*
- hacacaré: mulatság (tréf.). *Lessz ot hacacaré!*
- hacuka: könnyű kabát
- hadakéroz: hadonászva kiabál
- haduvál: nagy lendülettel beszél, de annak nem sok igaz alapja van. *Ot haduvált Miháj is, de csak nevtették.*
- hadri: hadarós beszédű. *Mek kék hálgatni mán aszt a hadrit!*
- hāj: kenyírhāj, krumplihāj
- hājastisza: rétestészta
- hājcihé: dáridó, mulatság. *Naty hājcihét csináltak.*
- hājdonfűtt: fedetlen fejjel, kalap vagy kendő nélkül. *Hajdonfűtt jár, módizik az a bolond!*
- hājgál ~ hājingál: dobál
- hājkurász: üldöz, kerget. *Ne hājkurásszátok aszt a libát!*
- hājóta: mióta. *Nem hājjátok, hājóta kijabálok!?*
- hajs: ökor v. bivalyterelő szó. Balra!
- hamvábahótt: élehetetlen. *Nem ojan hamvábahótt a.*
- halámöl: falánkul eszik. *Ne halámölj annyira, megárt!*
- hālpíz: halpikkely
- hancúzok: hancúrozik, ugrándozik
- hangos: hideg. *Hangos kívül az idő.*
Elék hangos vóut a levegő a házba.
- hātuujja: hátulsó része vminek. *A kert hátujján van.*
- havibāj ~ havitisztulás: menstruáció
- ház: 1. épület. 2. szoba. *kisház, natyház.* 3. háztartás. *Királyék mindig natyházat vittek.*
- hebrincs: gyors beszédű. *Jól kigyön azzal a hebrinccsel.*
- hegyél: hetykésen, rátartin viselkedik. *Ot hegyélt a bálba.*
- hējpiz: vásári helypénz, amit az árusítóktól szednek
- hējre te!: jószágterelő mondás
- hējtelen: rendetlen. *Jány lítettire elék hējtelen vóut.*
- hējtelenkedik: rendetlenkedik. *Ne hējtelenkegyetek!*
- hékám ~ hékás: bizalmas megszólítás. *Hallod-i, hékás, accide aszt a szekércét!*
- hemzsegis: zsebongás, sok ember egyszerre történő beszédje. *Naty hemzsegis hallott a zsidó templomból.*
- hencsereg: hentereg, lustán fekszik
- hengərbucka: bukfcenc
- henytyókál: hintáztatja a felsőtestét. *Ne henytyókáld magad! Nem valóú az egy rendes jánynak!*
- hepciáskodik: kötekedik, akadékoskodik. *Nem vóut ott ety szóú se, csak ángyod hepciáskodott.*
- heprecsóuré: gyenge, hitvány eledel. *Főzők ety kis heprecsóurét, elígeggyetek meg véüle!*
- heptika: tüdőbaj
- heptikás: tüdőbajos
- herbaté: (rég.) szikfűből vagy száraz bodzavirágból készült tea
- hērcehúrcál: ide-oda húzgál bíróság-hoz, törvényes helyekre, rossz híret költi. *Mekhērcehúrcálja az embert az emberek előtt.*
- hereg: hörög. *Mán nem hereg a disztóú.*
- hērgel: ingérel. *A felesige hērgeli.*
- hērmóunika: harmónika
- hērseg: harsog. *Hērsegve eszi az ālmát, mint lú a tókót.*
- hējšszámra: heteken át. *Hējšszámra kocsmázik.*
- heverőú: használatban nem levő. *Nincs heverőúe ety kétnyelű kése?*

hi: 1. hív. *Irity ki az uccára, Mari hi.*

2. nevez. *Eszt nem híjják semminek.*

hidlás: tehénistállóban, a jószágok alatt levő deszkapadozat, mely alatt mélyedés van a húgylé számára

hímmi-hummi v. *hemmi-hummi*: holmi *hirtelenszöűke*: világosszöűke

hívogató: vőfély, aki lakodalomba hívogatja a vendégeket. Újvároson külön foglalkozású egyén, aki bérért hívogat.

hízak: hézag

höcc: gyermekeknek mondják, mikor térden lovagoltatják őket.

Höc! höc! (v. *höcc, höcc*) *katona,*

Ketten ülünk egy lúra,

Hárman ety csikóúra!

hocci: add ide, hozd ide!

hodáj: juhakol

hóguja: hógolyó

hógujázik: hógolyózik

hó, hóha: jószágot megállító szó

hóka: fakó

hóukon: halántékon. *Hóukon vákták.*

hótkóros: alvajáró, lunátikus. *Úgy járt-kélt, mint egy hótkóros.*

homájkípű: fakó, színtelen arcú. *Nem tudom, hogy mir öülálkodott erre az a homájkípű Hegedűs.*

hótra: halálosan, túlságosan: *Hótra dóugozza magát. Hótra neveltük magunkat.*

hótriszeg: tökrészeg, teljesen lerészegedett

hóhaj v. *hójukpapír*: befőttkötöző pergamenpapír

hordóuskáposzta: savanyított káposzta

horpasz: a has egy része. *Na most jól kitömtitek a horpaszt!*

hőbörgös: félbolond, bolondozó

hőrből: a levest felszíva a kanálról zajosan eszik. *Ne hőrböld aszt a levest annyira.*

hőüzöng: hősködik. *Ne hőüzöngjete, hanem dóugozzatok!*

húgyosok: lányok csúfneve

hun: hol. *Hum van a bicskám?*

hunnét: honnan. *Hunnét tuggyátok eszt?*

huncutka: pájesz. *Mekhúzgálták a kizsidó huncutkáját.*

húrka: eredeti jelentése mellett a vesszőütés nyomán felemelkedett bőrrész is. *Úgy odavágott a keze szárára, hoty húrka lett rájta.*

hárol: kés fokával belet tisztít

huszár-s láb: kissé görbe láb

huszárzsír: higanyos kenőcs

húz: 1. hegedül. *Szípen húzza ez a cigány. Majd elhúsom én a nótádat.*

2. harangoz. *Élhúzták a harangot.*

3. épít. *Új falat húsztak fél.* 4. boszszant. *Ne húzzátok annyira, mer közzétek vág.*

húzás: bosszantás

húzódozik: vonakodik. *Nem tom, mir húzódozik ettől a munkától.*

hó: hej (indulatszöű)

hűhó: lárma, zenebona. *Naty hűhót csapnak.*

Hübele Balázs: hebehurgya, aki mindent elront nagy igyekezetében. *Ne csináld Hübele Balázs módra (mogygyára)!*

hütöűdzik: húzódozik. *Hütöűsztem eszt a hívatált elvállálni.*

ibrik: (ritk.) csupor

icka: a pitykésés (gombosás) játéknál a dobott pityke a lyuk szélére esik.

Ekkor kiáltják: „*Icka!*”. Azt jelenti, hogy újra kell dobni („lökní”).

icinkó-picinkó ~ *icúrka-picúrka*: igen kicsike, nagyon kicsike.

idáig: eddig

ides: édesanyám. *Montam idesnek, hogy jöjjik ki.*

idezsden: jólesően. *Idezsden nevetet rájta.*

idéítlen: 1. koraszülött, 2. ostoba

idéítlenesen: ideiglenesen. *Tessik félmenteni eszt a gyereket idéítlenesen az iskola alóll.*

idevalósi: helybeli lakos

időnapelőtt: korán. *Időnapelőt beírett.*

igedelem: túrhetetlenül nehéz természetű. *Csupa igedelem ez a köjök!*

igencsak: valószínűleg. *Igencsak Varga jány lesz a.*

igríc ~ *ingric*: inggomb a gyermekek játékában.

ílhettelen: gyámoltalan. *Ne legyél ojan ílhettelen!*

ílhettelenkedik: gyámoltalanul viselkedik. *Meddig ílhettelenkettek?!*

íldű: eledel. *Íldűvél íl az embër.*

inge-binge: oka, akadály. *Sok inge-bingéje van annak.*

instáll: kér. *Meddig instájjalak még?*

ír: kenőcs

iriggy: eredj!

írkezés: ráérő idő. *Nincs most írkezisem.*

írűy: értékű. *Hatvanöt forint írűy ez a tyúk.*

írsokál: irogat. *Irsokál pedig naponta, mégis rossz az írása.*

iszos: iszogató, borszerető. *Az apja is iszos ember vóut.*

isztikél: ösztönöz, biztat, nógat. *Mekcsinájja, mekcsinájja, de mindig isztikélni kell.*

ital víz: egy ivásra való víz. *Gyere ide, te kis jány, aggy egy ital vizet!*

ítiletűdű: nagyon rossz, viharos idő.

Ēl ne indűjzatok ijjen itiletűdűbe!
ítkes: étkes, jóevő, nagyevő. *A tarka disztűy ítkesebb.*

ivóysmoslík: híg moslék

izibe: azonnal.

izík: csutkakóró, melyről a marha már lerágta a levelet. *Ha finylik Gyertya-szentelűy, az izíket is szedd elűy!* (időjósítás).

izetlenkedik: kellemetlenkedik

jáccó: játékszer. *Pistának van csak szíp jáccóyja.*

jájgató: egy határdomb neve Újváros és Hajdúböszörmény közt, mely a nevét onnan vette az idősek elmondása szerint, hogy hajdan az évi szokásos határjáráskor a bizottság tagjai el-elkaptak egy-egy bámész-kodó sihedert, a határdombra fek-

tették és megpálcázták, hogy öregkorára se feledje el, hogy hol van a két helység közötti határ.

Jakab-nap: mulatság, mulatozás. *Tán Jakab-nap vóut, hogy ijén kisön jöttél?*

jakhec: a zsidók csúfneve. *Megmontam a magamét a jakhecnek.*

jancsibankóy: az első világháború előtt nevezték jancsibankónak a két koronás papírpénzt az öregek.

jányos: 1. lányok után járó, 2. lányok természetű

javall: javasol. *Nem javallom, hoty Kisék elmenny!*

jegy: 1. ismertetőjél (a csirkének levágják egy körmét, a birka fülébe belevágnak stb.), 2. jegyajándék, amit a fiatal jegyesek egymásnak vesznek ajándékba.

jegyés: megbélyegzett ember. *Job lessz, ha élhálgat, maga úgyis jegyes embër.*

jërke: nőstény bárány

jobbacsán: javulóban. *Mosmán ekki-csit jobbacsán vagyok.*

jobbádán: többnyire, inkább. *Jobbádán a görögöt vettik, de a sárgából is majmind élkűtt* (dinnye).

jóyelűyre: idejekorán. *Jóyelűyre mongyák meg, ha kell belűlle, hoty haggyuk meg a magokét.*

jófűle: feslett életű, rossz erkölcsű személy. *Ide ne hozd nékem aszt a jófűlét!*

jóutehetetlen: beteges, nyomorult, magával tehetetlen

jovítás: javítás, béremelés. *Na, aggyik mék hozzá ety kis jovítást!*

Júlcsa, Júcsa, Juli, Juliska, Julcsika, Júcsi, Júlkó, Juci, Jucika: a Juliánna becenevei

jussól: örököl. *Eszt még a nagyapamtól jussóltam.*

VARGA ANTAL